

Türk resminde sahtecilik

Maurice Utrillo geçen yüzyılda en çok sahtesi yapılan ressamlardan biriydi. 1959 yılında tablo satıcısı Paul Petrides, koleksiyonerleri uyarmak amacıyla hazırladığı katalogda, piyasada bulunan 1000 kadar sahte Utrillo yayınladı. Sahte tabloların Fransız kültürünün kara lekesi olduğunu ve bunlardan kurtulmak gerektiğini düşünen Fransız Kültür Bakanlığı ve polis teşkilatı harekete geçerek büyük bir operasyona girişti. Yapılan aramalarla ele geçirilen 80 sahte Utrillo tablosu halk huzurunda yakıldı.

1947 yılında sahte Vermeer tabloları yapan Hollandalı ressam Van Meergeren mahkemece tutuklandı ve bir yıl hapse mahkum edildi.

Özellikle Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde sahteciliğe, sahte resme yönelik alınan bilimsel ve hukuki tedbirler nedeniyle artık bu tür suçlarda büyük oranda azalma söz konusu.

Türkiye'de özellikle 1980 yılından günümüze kadar üretilen sahte Hoca Ali Rıza, Halil Paşa, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Fikret Mualla tablolarını düşünüyorum. Henüz 200 yıla varmayan Türk resim tarihimizde son 20 yılda üretilen sahte resimlerin kültür tarihimizde oluşturduğu ağır tahribat, artık bazı önlemlerin biran önce alınması gerektiğini gösteriyor. (RESİM 1-Halk Bankası koleksiyonunda yer alan sahte Hikmet Onat) Sanat piyasasındaki misyon kavramıyla beslenmeyen, tersine kolay para kazanmanın ve rant yaratımının bir aracı olarak

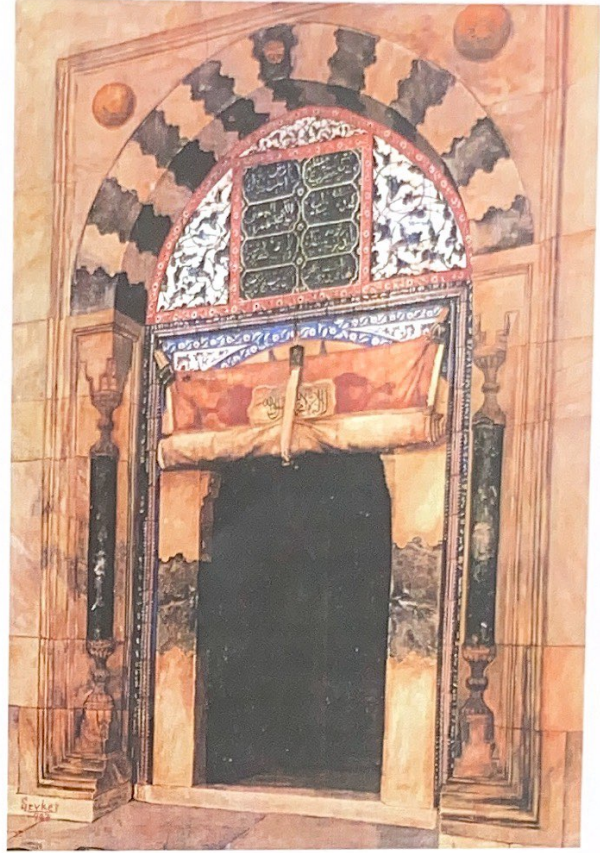
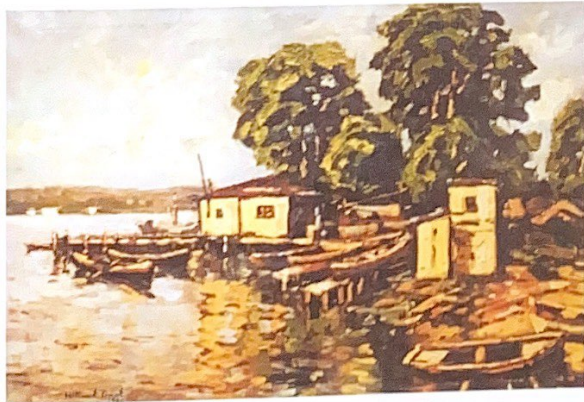
Ahmet Özel

görülen eski resme yönelik talep, bu alandaki fırsat düşkünlerine cazibe alanı yarattı. Çok sayıda sahte resim çeşitli sahte hikayeleriyle birlikte piyasaya girdi. Tanınmış imzalı tabloların peşinde koşan koleksiyoner adayına cazip fiyatlarla sunulan sahte resimler yine sahte referanslarla donatılıyordu. Bilimsel bir tespit olanağından uzak, sadece tavsiyeye dayalı, subjektif olgularla hareket eden koleksiyoner, daha sonra başını ağrıtabilecek gerçekle karşılaştığında iş işten geçmiş oluyordu. Satıcılar ise neden oldukları dolandırıcılık olayından kolayca sıyrılabilir ve kültürel değerlere yönelik yarattıkları tahribata aldırmayarak kolay kazançları da yanlarına kar kalıyordu. (RESİM 2-İmzası sonradan atılmış sahte Şevket Dağ tablosu)

Sahtecilik, hukuk literatüründe "adi dolandırıcılık" suçu ile yargılanması gereken bir suç biçimi olarak yer alıyor. Suçun derecesine göre suçlu 3 ila 12 yıl arasında ağır hapse mahkum edilebiliyor. Bu suçtan sahteciliği yapan da, sahte resmi satan da yargılanabiliyor. Ancak Türkiye'de sahte resim, sanat pazarında büyük sıklıkla görülmesine karşın bu konuda adli makamlara intikal etmiş olay sayısı son derece az sayıda.

Misyon sahibi galerici ve müzayede firmalarının yanında, adları sahte resimle birlikte anılan bazı kişi ve satıcı kurumlar ne yazık ki birbirlerini koruyarak günümüzde şaibelerine karşın varlıklarını sürdürebilmekte. Geçmiş dönemde "Hipokrat

yemini" etmemiş bazı meslek erbaplarının uzman kisvesi altında bu çarpık gelişime hizmet etmiş oldukları bir sır değildir. 1980'li yıllarda özel bir restorasyon atölyesinde çalışan Aydın Erkuş'un 1986 Eylül tarihli Gökyüzü dergisinde "Resim Piyasasında Sahtekarlık Yok mu?" başlıklı yazısında bu atölyede bir uzman(?) tarafından Ali Halil imzalı "Manolya" konulu tablonun nasıl İbrahim Çallı imzalı bir tabloya dönüştürüldüğü, bir ressama 100.000 TL'ye yaptırılan cami içi tablosunun daha sonra Mehmet Ali Laga imzalı tabloya dönüşerek nasıl 700.000 TL'ye satıldığı gibi sahtecilikler etraflıca anlatılmaktadır. Bu karanlık dönemin aktörleri Türk resminde sahteciliğin manşete çıktığı Dış Bank'taki sahte resim skandalında da rollerine devam ettikleri anlaşılmaktadır. Aktüel dergisinin 1993 Ağustos sayısında İsmail Hakkı Yılmaz'ın hazırladığı "Banka koleksiyonunda sahte tablolar" başlıklı yazıda, sahte resim olayında galerici, resim satıcısı ve uzman restoratör arasında yaşanan ilişki ağlarının boyutları açıkça ortaya konulmakta. Bu koleksiyonda yer alan sahte Nazmi Ziya tablosunun serüvenin 1986 yıllarına kadar uzandığını görüyoruz. 1980'lerde henüz piyasası olmayan Baha Sait'e ait tablonun mahir eller tarafından nasıl Nazmi Ziya imzalı tabloya dönüştürüldüğü ve nasıl el değiştirilerek Dış Bank koleksiyonuna satıldığı ayrıntılı olarak açıklanıyor. Türk resminde yaşanan bunun benzeri çok sayıda sahte resim olaylarıyla karşılaşmak mümkün. Ancak ilginç olan dönem dönem sahte resimle birlikte anılan bazı uzman(?) ve resim satıcıların piyasa kaygısı ile karşı karşıya geldiklerinde günahsız bir meslek erbabı kılıfına girerek sahte resimlerle ilgili açıklamalarda bulunmaları son derece dikkat çekici.

2

Son dönemde yaşanan sahte resim konusunu mercek altına alan Tuncay Opçin imzalı "Değmesin Yağlıboya" isimli kitap geçmiş dönemde sahte resim ile ilgili olarak anılan isimlerin, bu kez karşımıza edindikleri galerici, uzman kimlikleri ile çıktıklarını, müzayede firmaları ile yakın temas içinde olduklarını görüyoruz. Bu kitapta sahteciliğin ağırlıklı olarak bazı müzayede salonlarına yansımış örnekleri yer alıyor. Müzayede kataloglarında yer alan sahte Hoca Ali Rıza, Hikmet Onat, Namık İsmail, Orhan Peker Nedim Günsür, Avni Arbaş gibi ressamalara atfedilerek yayınlanmış ve yüksek fiyatlara satılmış sahte eserlerin geniş dökümü yer alıyor.

Kayıp tablolar sorunu

Sahtecilerin ve tablo talancılarının ilgi alanlarının başında kamu koleksiyonları geliyor. Kültür Bakanlığına bağlı kurumlar (Ankara Resim Heykel Müzesi, Milli Kütüphane, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, Türk Ocağı vb.) envanterinde bulunan çok sayıda kayıp eserin dökümü 15 Ağustos 2002 Hürriyet Gazetesi'nde Doğan Hızlan tarafından

yayınlandı. Kültür Bakanlığı koleksiyonunda envanterde yer almasına karşın çok sayıda eser kayıp. Bu eserler arasında Türkiye'nin en büyük Hoca Ali Rıza resimleri koleksiyonuna sahip Milli Kütüphane' de bulunamayan eser sayısı 22 adet, Ankara Resim ve Heykel müzesinde 2 adet, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nde 11 adet.

Diğer sorunlu bir kurum olan İstanbul MSÜ Resim Heykel Müzesi ile ilgili olarak çok sayıda kayıp eser ve sahtecilik konusu, sanat piyasasını hep meşgul etti. Eserlerin açık salonda ve her türlü etkiye açık olarak depolandığı bu müzeden 1989 da çalınan Fikret Mualla'nın 2 tablosu ve ünlü Rus ressam İlya Repin ait tablo hala bulunamadı. Müze deposunda bulunan, sergilerden kalan ve geri alınmamış envanteri olmayan eserlerin bir kısmı zaman içinde piyasada görüldü (çok sayıda Nazmi Dayan resimleri). Sahte resme kaynaklık eden ve devşirmeler için kullanılan yine envanteri olmayan çok sayıda erken dönem öğrenci resimleri müze depolarından birer birer kaybolarak hocalarının resimlerine dönüştüler. Akademi öğrencilerinin müzeye intikal etmiş son kalan eserleri 1994 yılında, müzede çalışan uzmanların uyarılarına karşın, herhangi bir heyet kurulmaksızın dönemin müze müdürü tarafından müzeden çıkarılarak çeşitli kurumlara dağıtıldı. Ünlü Ressam Sabri Berkel'in 1993 yılında ölümü sonrasında vasiyeti gereği müzeye bağışlanmış 600 adeti tuval olmak üzere desen, skeç, suluboya, baskı ve eskizlerden oluşan yaklaşık 2000'e varan eserinin güvenliği sanat piyasasında hep konuşuldu. Sanat talancıların hedefi olan bu eserlerin resimli envanteri çıkarılmadı. Birkaç koleksiyonun dışında eserleri özel koleksiyonlarda görülmeyen, sağlığında resim satmayan bir sanatçı olarak bilinen Sabri Berkel'in özellikle küçük boyutlu suluboya eserlerin piyasada çok sayıda görülmesi, sanat ortamında bu eserlerin kaynağı ile ilgili kuşkuları arttırmaya devam ediyor. Müzede sahtecilerin son hedefi Hoca Ali Rıza. 1997 de YKB tarafından yayınlanan müze kataloğunda yer alan ünlü ressamın "manzara" konulu tablosunun daha sonraki dönemde sahtesiyle değiştirildiği anlaşıyor. Müze kataloğunda bu eserin orijinal halinin fotoğrafı yer alırken, 1999 yılında yayınlanan Kıymet Giray imzalı "Türk Resminde Manzara" kitabının Hoca Ali Rıza bölümünde eserin sahtesinin fotoğrafı yer almakta. (RESİM 3-4-Müze kataloğunda yer alan orijinal Hoca Ali Rıza tablosu "Manzara" tuval

Manzara (Gerçek) 3
Hoca Ali Rıza
21x33 cm. Tuval yağlıboya

(Sahte) 4

üzeri yağlıboya 21x33 cm , sahte tablo "Türk Resminde Manzara" kitabında yer alıyor.) **Bu olayın, öğrenci resimleri koleksiyonunu dağıtmaktan çekinmeyen ve daha sonra görevden alınan eski müze müdürünün döneminde gerçekleştiği anlaşıyor. Olayın üzerinden yıllar geçmiş ve sahte resim müze koleksiyonda bulunmaya devam etmesine karşın, müzenin bağlı bulunduğu üniversitenin böylesi önemli bir konuda herhangi bir işlem başlatmamış olması da diğer dikkati çeken bir duyarsızlık örneği.**

Sahte resimlerin girdiği koleksiyonlardan diğer bir örnek Halk Bankası resim koleksiyonu. Bu koleksiyonda yer alan sahte Hikmet Onat, Şevket Dağ, İbrahim Çallı, Süleyman Seyyit, Nazmi Ziya bankanın koleksiyon kataloğunda yayınlandı. Banka yetkilileri sahte eserleri satın aldıkları kişiler konusunda herhangi bir açıklama yapmadıkları gibi bu konuda adli bir takibatın olduğu ile ilgili olarak bugüne kadar piyasaya yansımış herhangi bir gelişmede olmadı. Kurum koleksiyonlarında sahte resme davetiye çıkaran olaylar ancak iki şekilde mümkün olabilir. Bilgisiz danışmanların yada eser alımında karar verici konumundaki yetkili kişilerin paranın peşindeki dolandırıcıların inandırıcı tavsiyelerine kanmaları, yada danışmanların bu

konuda bizzat rol alması.

Merkez Bankası koleksiyonuna yüklüce bir fiyata alınan imzası sonradan atılmış eski bir ressamın ait olduğu iddia edilen eserin Nuri İyem'in gençlik dönemi çalışması olduğu anlaşıncı, bu eserin alınması konusunda ısrar eden tanınmış danışman hemen görevden alınmıştı.

Dışbank resim koleksiyonunun oluşumu sırasında yine danışman olarak görev yapan bir Akademi Profesörünün bankaya çok sayıda sahte resimler aldırıldığı daha sonra ortaya çıkmış ve durum anlaşıldığında bu danışman da hemen görevden alınmıştı.

Sahtecilik yöntemleri

Türkiye'de sahte resmin üretimi ve alıcıya ulaştırmanın çeşitli yöntemleri uygulanıyor. İmzasız ancak dönem ilişkileri ve üslup açısından önemli bir ressamın yakın olan eski bir tablo mahir eller tarafından imzalanarak piyasaya sürülüyor. Yada imzalı olmasına karşın piyasası olmayan bir eski ressamın eseri, imzası silinerek devşiriliyor ve yeni imza ile tanınmış bir ressamın atfedilerek yeni bir kimlikle alıcıya ulaştırıyor.

Eski öğrenci resimleri de sahteciler açısından devşirmeye uygun resimlerden. Dönemin tanınmış atölye hocasının resmine hayranlıkla yaklaşan öğrencinin hocasına yakın bir üslupla gerçekleştirdiği resmi, yıllar sonra küçük operasyonla atölye hocasının resmine dönüştürülebilir. Bu tür sahteciliğe hedef olan resimler genellikle dönemin ünlü ressam ve hocaları olan Zeki Faik İzer, Namık İsmail, İbrahim Çallı, Zeki Kocamemi imzalı olarak karımıza çıkıyor.

90'lı yıllarda dağılan Sovyetler Birliği'nden gelen yetenekli ressamların sahtecilikte kullanılması çok sık görüldü. Özellikle daha sonra sahte olduğu anlaşılan Sami Yetik, Hoca Ali Rıza, Nazmi Ziya tabloları bu yetenekli eller tarafından yapıldığı bilinmektedir. Ünlü Rus ressam K. Ayvazovski'nin sahtelerinin de Türk piyasası için bu kişiler tarafından üretildiği bir sır değildir. (RESİM 5-Sahte K. Ayvazovski tablosu)

5

Önemli koleksiyonlarda bulunan tabloların kopyalarını yaptırarak ve bu resimlerin aslında iki adet yapıldığı söylentisini piyasaya yaymak, çok görülen sahtecilik yöntemlerinden. Osman Hamdi, Hikmet Onat, F. Zonaro, Naci Kalmukoğlu resimleri bu tür sahteciliğin kurbanlarından. (RESİM 6-7 Daha önce müzayededeki satılan Naci Kalmukoğlu'na ait tablonun kopyasının yapılarak İbrahim Safi tablosu olarak iki yıl sonraki müzayededeki satışa çıkıyor)

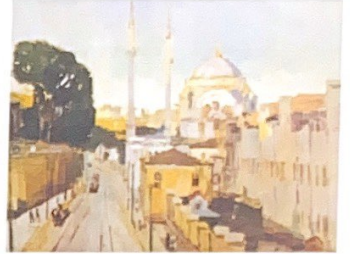
Bir ressamın farklı resimlerinden alınan

fragmanların yeni bir tabloda bir araya getirilerek eserin yeni ortaya çıkmış ve ressamın bilinmeyen bir tablosu olduğu iddiasıyla piyasaya çıkartılması da diğer bir sahtecilik yöntemi olarak karımıza çıkıyor.

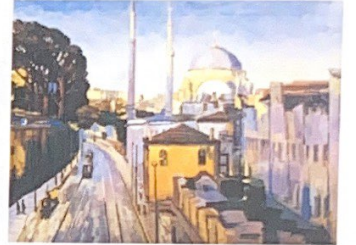
Sahtecilerin ürettikleri sahte resimlerin piyasaya sürülmesinden önce bazı yan destek araçlarına ihtiyaçları var. Özel ya da banka galerilerinde düzenlenen tematik yada retrospektif sergiler, sahte resmin piyasaya ulaşmasının ilk adımını

oluşturuyor. Yayınlanan sergi kataloğunda böylesi bir eserin yer alması sonrasında referans kaynağı sağlanmış oluyor ve sergi kataloğu ile alıcıya sahte resim kolaylıkla satılabilir. Bir banka galerisinde düzenlenen Sami Yetik, Halil Paşa konulu sergilerde rastlanan bu tür kuşkuyla resimler, sergi kataloglarında yer aldıktan sonra meşrulaşarak kolayca alıcılara ulaşmışlardır. Piyasaya çıkarılmasına çekinilen bazı sahte ya da ilerde devşirilecek resimler için, üniversitelerde öğrencilere hazırlanan tezler de önemli bir referans aracı olarak karımıza çıkıyor. Bir ressam ile ilgili tez hazırlayan araştırmacının başvuru kaynakları arasında olan satıcı kurumlar, araştırmaya yardımcı olmak üzere(?) ellerinde bulunan ama piyasaya henüz çıkarmadıkları devşirmeye hazır eserleri sunarak kötü amaçlarını bilimsel bir tezin sayfaları arasında gerçekleştirmeye çalışıyorlar.

Sahte eserlerin orijinal olduğunu kanıtlamak

6

7

için bir çok asılsız hikaye ile donatılması eserin satışını sağlayan konulardan biri. Eserin önemli bir paşaya ait eski bir konaktan çıktığı, güvenilir eksper filan kişi tarafından görüldüğü, üslup özelliklerinin farklılığı dikkati çekince, ressamının bu eseri gözlerinin fazla görmediği dönemde yaptığı gibi açıklamalar, eserin orijinal olduğunun algılamasını sağlayan destekleyici tanımlamalar arasında yer alıyor.

(RESİM 8 yetenekli ellerin eseri bir sahte Hikmet Onat tablosu – RESİM 9 sahte Necdet Kalay tablosu)

Sahte eserlerden korunma

Sahte resimle mücadele konusunda piyasanın dışında sanatçıya da düşen önemli görevler var. Yaşamlarında kendi resimlerinin sahteleriyle karşılaşan bazı sanatçılar var. Avni Arbaş, Nuri İyem, Burhan Doğançay bu sanatçılardan bazıları. Sanatçıların yaşamlarında eserleriyle ilgili olarak geniş bir arşiv oluşturmaları, ve bu eserlerine kuşkuya yer vermeyecek imza ve işaret koymaları sahteciliğe karşı alınabilecek en basit önlemlerden. Yaşamında eserlerinin çok sayıda sahteleriyle karşılaşan Claude Lorrain, bütün eserlerini "Hakikat Kitabı" adını verdiği deftere kaydetmişti. Ünlü ressamlardan E.Manet, P. Gauguin, H. Toulouse Lautrec sağlıklarında kendi resimlerine yönelik yapılan sahtecilikle mücadele etmişler ve eserlerinin taklit edilmesini zorlaştıracak özel işaret koyma, tablosunun arkasına işaret koyma ve parmak izi basma gibi yöntemler uygulamışlardır.

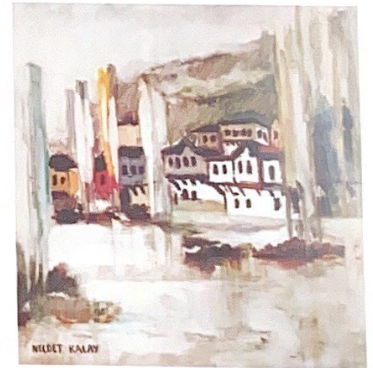
Türkiye’de sahteciliğin önlenmesi konusunda hukuki yaptırımların artırılması gerekiyor. Emniyet müdürlüğünde bu alan ile ilgili uzman birimlerin oluşturulması büyük önem taşıyor.

Bilimsel tespit ve ekspertize yönelik çalışmaların kurumlaşması resim sahteciliği ile mücadeleyi kolaylaştıracak unsurlardandır. Kültür Bakanlığı, Üniversite, Galeriler Derneği Plastik Sanatlar Derneği ve Resim ve Heykel Müzeleri Derneği gibi kuruluş amaçlarını Türk sanatının gelişimine adanmış kurumların ve sivil toplum örgütlerinin sahteciliğe karşı mücadele konusunda duyarlılıklarını geliştirmesi gerekiyor.

Sanat eseri kültür tarihinin en önemli göstergelerinden biri. Toplumlar gelişmelerini sanatçıların ürettikleri eserlerle ölçerler. Bu açıdan sanat eseri, toplumları geleceğine ışık tutan ve o toplumun gelişimine katkı sağlayan önemli bir

8

9

değerdir. Kültür tarihimizin okunmasını zorlaştıran sahte resimlere karşı yapılacak mücadele, kültürümüze sahip çıkma mücadelesidir.

Umarım bir gün Türk resminin kara lekeleri olan sahte resimler konusunda duyarlılık alanı genişler, tüm sahte resimler toplanır ve Fransa’da olduğu gibi halk huzurunda yakılır.